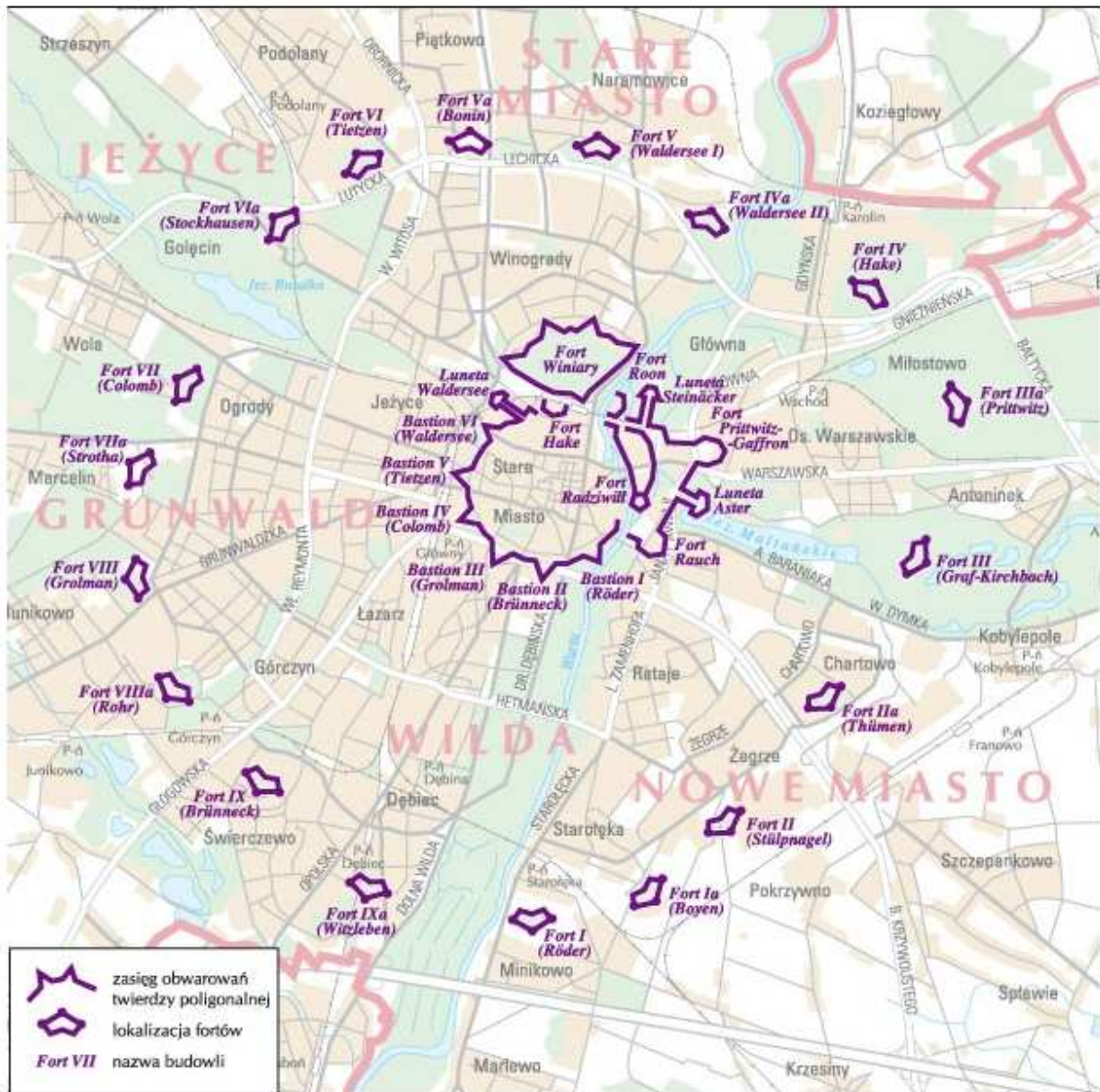

Załącznik do Regulaminu Odznaki Krajoznawczej PTTK „Twierdza Poznań”

Inicjatorem planu utworzenia z Poznania twierdzy był generał Carl Wilhelm Georg von Grolman. W latach 1815-19 był on szefem pruskiego Sztabu Generalnego, a następnie dowódcą stacjonującego w Wielkim Księstwie Poznańskim V Korpusu Armijnego. O zmianie miasta w twierdzę zdecydowało jego strategiczne położenie na pograniczu prusko-rosyjskim oraz obawy Berlina przed polskim ruchem niepodległościowym odkąd w 1793 w ramach II rozbioru Polski miasto dostało się w ręce pruskie. Dodatkowym atutem Poznania jako twierdzy była Warta oraz dogodne ukształtowanie terenu. Otoczenie miasta fortyfikacjami na blisko pół wieku ograniczyło jego rozwój terytorialny

Twierdza poligonalna:

1. Fort Winiary – Park Cytaдела,	5. Śluza katedralna,	9. Fort IV Waldersser II
2. Wielka śluza,	6. Bastion Columb,	
3. Przyczółek mostowy,	7. Kaponiera kolejowa,	

Twierdza fortowa

W stosunkowo niedługim czasie, bo zaledwie w okresie kilku dziesiątków lat XIX w, dokonał się szybki rozwój dalekosiężnej artylerii oblężniczej. Skonstruowano między innymi gwintowaną lufę, zamek odtłocowy, karabin powtarzalny oraz wynaleziono proch bezdymny. Dokonała się rewolucja w technice wojennej. Wynalezienie lufy gwintowanej oraz zamku, zwiększył zasięg ostrzału artyleryjskiego do ponad dziesięciu kilometrów. Powstały działa oblężnicze o kalibrze od 220 do 254 mm. Wszystko to spowodowało, że atakujący mogli z daleka ostrzeliwać poszczególne obiekty. Tak więc pierwotna funkcja Fortu Winiar straciła na znaczeniu. Władze pruskie podjęły decyzję o zbudowaniu w polu, wokół istniejącej twierdzy dodatkowego pasa fortów, oddalonego od 4 do 5 km od Twierdzy Winiary. Nowe umocnienia miały być niższe, zagłębione w ziemi, chronione kilkumetrowym terenem wodnym od zabudowań. Miały składać się z samodzielnych fortów, które stanowiłyby zasadniczy punkt oporu oraz podstawowe do dalszych działań operacyjnych. Termin rozpoczęcia budowy pierścienia fortów szacuje się na rok 1872. Na polecenie pruskiego Ministerstwa Wojny wzniesiono dziewięć fortów głównych i jeden pomocniczy oraz wytyczono szosę pomiędzy nimi, tzw. drogę rokadową (umożliwiała ona przegrupowanie wojska oraz sprzętu a wytyczana była ukośnie lub równoległe do linii frontu). Powstała także samodzielna bateria Bogdanka nad jeziorem Bogdanka Wybudowana została ona pod koniec XIX w. Znajdowała się pomiędzy Fortem VI a Fortem VII. Swoją wielkością dorównywała fortom pośrednim. Zanim ukończono budowę 9 fortów, postęp w zakresie produkcji i zasięgu broni artyleryjskiej wymusił spowodował, że władze pruskie postanowiły, iż Poznań nie będzie centrum walki pozycyjnej, lecz bazą dla oddziałów piechoty walczących na przedpolu. W ten sposób postanowiono zbudować osiem kolejnych fortów pomocniczych. Wszystkie forty, zarówno te główne jak i pomocnicze były fortami działobitniami- posiadającymi stanowiska dla artylerii Forty zaopatrzone zostały w pancerne kopuły obserwacyjne, umożliwiające ostrzeliwanie przedpola.

FORTY GŁÓWNE

Forty główne zbudowane zostały na planie pięciokąta. Znajdowały się tam kaponiery wewnętrzne (wyjątek stanowi Fort V oddalony o około 100 m od dzisiejszej ulicy Lechickiej, który w czole miał kaponierę zewnętrzną) oraz duże działobitnie i pomieszczenia dla dwóch lub trzech kompanii piechoty. Wałem strzeleckim była szyja fortu. Szyja fortu kształtem przypominała bastion. Na jego prawym i lewym skrzydle znajdowało się po sześć baterii ziemnych oraz od 12 do 16 schronów. Forty główne otoczone były suchymi fosami o dziesięciometrowej szerokości i głębokości dziewięciu metrów. Skarpę i przeciwskarpę obudowano cegłami, a w murze przeciwskarpki znajdowała się podwójna kaponiera, skąd można było ostrzeliwać fosę. Do kaponiery czołowej przechodziło się poterną krytym chodnikiem (zbudowanym pod skarpą) a mur przeciwskarpki okalała krata forteczna wysoka na dwa i pół metra. Pod wałem mieściły się piętrowe koszary, magazyny, prochownia oraz laboratorium, połączone wewnętrznym korytarzem. W fortach głównych zbudowano także po dziewięć schronów pogotowia oraz remizy artyleryjskie. Dookoła każdego fortu prowadziła kryta droga, po stoku bojowym, rozszerzająca się od strony szyi. Tu znajdował się plac alarmowy, na którym naprzeciwko bramy głównej, umieszczono wartownie. Do fortu można było wjechać przez stalową bramę, z której do przeciwskarpki prowadził drewniany most. Forty główne były numerowane cyframi rzymskimi od I do IX.

10. Fort I Röder - (1878-1880) - znajduje się na Starołęce przy ul. Książęcej

11. Fort II Stülpnagel - (1878-1882) – znajduje się na terenie Zegrza, przy ul. Obodrzyckiej.

12. Fort III Gröber - (1877-1881) - znajduje się na terenie Nowego Zoo na Malcie.

13. Fort IV Hake - (1879-1884) - znajduje się na terenie Karolina, przy ulicy Syreniej, w sąsiedztwie elektrociepłowni.

14. Fort V Waldersee I - (1879-1883) - znajduje się na terenie Piątkowa, przy ul. Lechickiej na wysokości osiedla Wichrowe Wzgórze.

15. Fort VI Tietzen - (1879-1883) - znajduje się na terenie Podolan przy ulicy Lutyckiej j/ Strzeszyńskiej.

16. Fort VII Colomb - (1876-1880) - znajduje się na terenie Woli, przy Al. Polskiej w sąsiedztwie Osiedla Lotników Wielkopolskich.

17. Fort VIII Grolman - (1876-1882) - znajduje się na Grunwaldzie, przy ulicy Bułgarskiej i Rumuńskiej, w sąsiedztwie Stadionu Miejskiego.

18. Fort IX Brünneck - (1876-1880) - znajduje się na Świerczewie (Wilda). Obecnie znajduje się tam fundacja pomocy bezdomnym "BIEDA".

FORTY POŚREDNIE

Forty pośrednie zostały zbudowane na planie trapezu. Posiadały tylko jeden wał główny, na którym umieszczono sześć dział. Forty te otoczone były suchymi fosami o dziesięciometrowej szerokości i głębokości ośmiu metrów. Po obu stronach przeciwskarpki znajdowały się kojce i komory minerskie, połączone z fortem poterną. Obok poterny znajdowało się po pięć schronów pogotowia oraz schrony amunicyjne. Do fortów pomocniczych prowadziło wejście, umieszczone po lewej lub prawej stronie kaponiery wjazdowej. Podobnie jak forty główne, tak i forty pośrednie przykrywała warstwa ziemi o grubości dwóch i pół metra. Forty pośrednie były numerowane cyframi rzymskimi, tak jak w przypadku numeracji fortów głównych, lecz dodawano kolejne litery, począwszy od litery a np: Fort I a - pośredni, Fort I – główny. W ostatnim etapie powstawania fortów, obok każdego z nich, po stronie zewnętrznej, zbudowano domek walmistrza. Do dzisiejszych czasów zachowały się tylko 2 domki: przy forcie VIII i I a. Zadaniem walmistrza (podoficera) było utrzymanie drożności urządzeń melioracyjnych oraz troska o roślinność maskującą oraz trzebieenie samosiejek, które - gdyby rozrosły się na przedpolach fortów - uniemożliwiłyby załogom fortów obserwowanie najbliższego otoczenia.

- forty główne (I,II, III, IV,V,VI,VII,VIII,IX)

- forty pośrednie starszego typu (IVa, VIa, IXa)

- forty pośrednie nowszego typu (Ia, IIa, IIIa, Va, VIIa, VIIIa)

Forty pośrednie starszego typu

19. Fort IVa Waldersee II - (1878-1881) - znajduje się na terenie Wilczego Młyna, przy ulicy Lechickiej..

20. Fort V I a Stockhausen - (1879-1882) - znajduje się na terenie Gołęcina w klinie, pomiędzy ulicami Golecińską i Lutycką.

21. Fort IX a Witzleben - (1877-1881) - znajduje się na Dębcu w sąsiedztwie Zespołu Szkół Licealno-Technicznych. Jest to jedyny zachowany fort pośredni starego typu.

Forty pośrednie nowego typu

22. Fort Ia Boyen - (1887-1890) - znajduje się na Starołęce, w sąsiedztwie ul. Gołężycka i Warowna.
23. Fort IIa Thümen - (1887-1890) - znajduje się na Chartowie, na terenie Osiedla Czecha
24. Fort IIIa Prittwitz - (1887-1890) - znajduje się na Miłostowie na terenie cmentarza komunalnego, przy ul. Kępa 1.
25. Fort Va Bonin - (1887-1890) - znajduje się na Piątkowie, przy ul. Lechickiej, w sąsiedztwie Osiedla Bolesława Chrobrego.
26. Fort VIIa Strotha - (1887-1890) - znajduje się na Marcelinie w dzielnicy Grunwald.
27. Fort VIII Rohr - (1887-1890) - znajduje się w parku ks. Jasińskiego, pomiędzy Osiedlem im. M. Kopernika a Osiedlem Raszyn w dzielnicy Grunwald.